

FORNTIDSVANDRING NÄRA STAN

Flen

Salsta – Stenhammar

CIRKA 6 KM

Plats 1–11, områden med fornlämningar

PLATS 1

Järnåldersgrav

På krönet av berget nordväst om Slottsängens äldreboende ligger en ensam järnåldersgrav dold under buskar och gräs. Men oftast finns det fler gravar dolda under markytan, nära dem som vi kan se idag. Den här graven kan vara anlagd under den äldre järnåldern, kanske omkring tiden för Kristi födelse, år 0.

På den tiden var det vanligt att de döda brändes innan de begravdes. Ibland tvättades de brända benen rena från sot och kol innan de lades i graven. De döda fick inte med sig så mycket gravgåvor. Men speciella fynd i gravar från denna tid är importerade glasbägare från romarriket.

Ofta ser gravarna ut så här när arkeologerna försiktigt grävt fram dem och när allt gräs och all jord, som med tiden vuxit över dem, har tagits bort.

FOTO: JONAS WIKBORG, SOCIETAS ARCHAEOLOGICA UPSALIENSIS

Järnåldersgrav nordväst om Slottsängens äldreboende.

PLATS 2

Norrtorp

Torpet Norrtorp har hört till Salsta gård men verkar enligt äldre skrifter inte ha behövt betala skatt till huvudgården, vilket annars var vanligt. Eftersom platsen för torpet är övergiven, och fanns före år 1850, är Norrtorp en lagskyddad fornlämning.

Norrtorp i Salsta skog, på en historisk karta från år 1748.

KARTA: LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

PLATS 3

Järnåldersboplats

På en plan yta i skogsbrynet har det legat en boplats under järnåldern. När arkeologerna hittade den här boplatsen fann de rester av stolpar som kan ha varit del av ett hus och även rester efter en stor ugn. Ugnar kan ha använts för såväl matlagning, tillverkning av keramikkrukor som för framställning av järn till redskap med mera. Boplatsen kanske beboddes av samma människor som har gjort den ensamliggande järnåldersgraven vid Slottsängens äldreboende (plats 1).

Boplatsen från järnåldern.

PLATS 4, 5 & 7

Stenåldersboplatser

I Stenhammarskogen har arkeologer nyligen hittat tre boplatser från stenåldern. Under stenåldern var vattennivån mycket högre än idag. Under jägarstenåldern levde människorna ett rörligt nomadliv. Man bodde ofta vid stranden och fiskade mycket, men samlade även växter och jagade för att få mat. De enda redskapen människorna använde var sådana de tillverkade av trä, ben och sten.

För ungefär 5 500 år sedan började de första människorna odla i Sverige. Det innebar att de blev mer bofasta. Stenåldersmänniskorna började tillverka krukor av keramik. I krukorna kunde man både laga sin mat över öppen eld, jäsa olika drycker och grötar, men även förvara mat på ett bra sätt. De allra äldsta spåren av odling har arkeologer funnit i Mellanöstern, där man odlade redan för cirka 10 000 år sedan.

Yxor och bearbetad kvarts från jägarstenåldern.

Trattbägarkruka från bondestenåldern, Kristianstad i Skåne.

FOTO: HISTORISKA MUSEET

Två boplatser från jägarstenålder, cirka 7 000 år sedan, och den samtida vattennivån.

En boplatz från bondestenålder, cirka 5 500 år sedan, och den samtida vattennivån.

PLATS 6

Solstugan

Torpet Solstugan har funnits på den här platsen sedan 1700-talet, fram till omkring år 1970. Såväl husgrund, ladugårdsgrund som rester efter jordkällare finns kvar på platsen. Torplämningen är en lagskyddad fornlämning.

Platsen ligger öppet och är en fin plats att ta en paus på när solen skiner!

Torpet Solstugan, Häradskartan cirka år 1900.

PLATS 8

Jättestolen

Jättestolen vid Stenhammar bildades under istiden genom att strömmande vatten fick sten och grus att, under en lång, lång tid, virvla runt i en spricka i berget. På så vis slipades en slät grop fram i berget. Vanligtvis kallas denna typ av bildning för jättegrytor. Fler liknande finns i närheten av en av stenåldersboplatserna (plats 4).

Förr i tiden förklarade man den här formen i berget vid Stenhammar med att det är en stol som jättar har suttit i.

Jättestolen vid Stenhammar.

PLATS 9

Salsta småskola

I Sverige blev det obligatorisk folkskola för alla barn år 1842. Här är platsen där Salsta småskola har stått. Eftersom skolan byggdes år 1878, det vill säga efter år 1850, är den inte en lagskyddad fornlämning. Skolan revs under 1970-talet.

Bild på Salsta skola från år 1899.

FOTO: FLENS HEMBYGDSFÖRENING ARKIV

PLATS 10

Järnåldersgravfält

I Flens kommun finns det ungefär 2 000 kända gravar och gravfält från järnåldern. Intill den gamla åkermarken väster om Salsta finns ett litet gravfält med fem gravar från järnåldern. Gravfältet är ungefär 1 000 år gammalt, det vill säga från den tid vi kallar vikingatiden. Nordväst om gravfältet finns en gravhögt till. Förmodligen har gravfältet och gravhögen ingått i ett större gravfält som blivit förstört genom århundraden av odling med mera.

Vanliga fynd i vikingatida mansgravar är halsringar av järn med hängen av torshammare. Kvinnorna kunde få med sig glaspärlor i olika färger. Pärlorna var ofta importerade från Mellanöstern.

Gravfältet och graven i väster och platsen för Salsta gård i öster.

Torshammarring från vikingatiden.

FOTO: HISTORISKA MUSEET

Pärlor från vikingatiden.

FOTO: LINDA WÄHLANDER

PLATS 11

Salsta

Mitt i bostadsområdet Salsta finns en kulle och en byggd stenramp. På kullen har bondgården Salsta legat. Gården är känd från gamla uppteckningar sedan 1380-talet och var en av de fem gårdar som fanns innan staden Flen byggdes.

Den bevarade stenrampen har anslutit till ladugården, som revs på 1960-talet. Rampen har använts för att köra upp hö för torkning. Höet blev sedan vinterfoder åt gårdens djur.

Åtminstone sedan bronsåldern (nästan 4 000 år sedan) har bönderna i Sverige använt årder för att luckra upp jorden inför sådd. Under vikingatiden började bönderna använda plog, men plogen spred sig långsamt i landet. Först under slutet av 1800-talet blev plogen ett vanligt redskap i det svenska jordbruket.

Hällristning med bonde med årder från bronsåldern.

BILD: VÄRLDENS BILDER

Bonde från Egypten omkring 1200 f.Kr.

BILD: ALAMY STOCK PHOTO

Stenrampen i Salsta.

Kanske har det sett ut så här?

Funderingar

1. Varför valde allt fler människor under stenåldern att leva av vad jorden kunde ge istället för att leva som nomader, av insamling, fiske och jakt?
2. Hur kan man förvara olika sorters mat om man inte har kylskåp och frysbox?
3. Varför valde allt fler människor från och med medeltiden att bo i staden hellre än att leva av vad jorden kunde ge?
4. Hur kan vardagslivet ha sett ut för 500 år sedan och för 100 år sedan på Salsta och andra gårdar runt Flen?
5. Vem blir begravd? Och vem blir inte bli begravd?
6. Vad betyder det att man lägger gåvor i graven hos de döda?
7. Varför är en del begravda med rika gravgåvor medan andra gravar helt saknar gravgåvor?
8. Vad betyder det att arkeologerna finner mynt från bland annat det Bysantinska riket och det Islamska kalifatet i vikingatida gravar?

Var finns det fornlämningar?

Med hjälp av Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök kan du få information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige, både på land och i vatten.

Fornsök uppdateras dagligen med ny information, **www.fornsok.se**

Plats för egna anteckningar:

Ordlista

Bofast	En folkgrupp som bor på ett ställe, ofta bönder
Boplats	En plats där människor har bott eller bor
Bronsålder	Tiden från 1800 till 500 före Kristus
Folkskola	År 1842 lagstadgadades 6-årig skolgång för alla barn i Sverige
Fornlämning	Spår av människors aktiviteter förr i tiden
Glasbägare	Glas att dricka ur
Gravfält	En samling gravar
Gravhög	En begravning som täcks av en jordhög
Husgrund	Den nedersta delen av ett bostadshus, ofta byggt av stora stenar
Hällristning	Bilder eller symboler som huggits in i berghällar
Jordkällare	Ett litet, mörkt, nedgrävt rum, övertäckt av jord, som håller kylan och där man förvarade mat förr i tiden
Järnålder	Tiden från 500 före Kristus till 1050 efter Kristus
Keramik	Bräd lera för till exempel krukor
Ladugårdsgrund	Den nedersta delen, ofta byggt av stora stenar, av ett hus där bonden hade sin boskap
Luckra upp	Göra lös och luftig
Nomad	En person som flyttar och inte odlar
Plog	Redskap för att skära och vända jorden
Skålgropar	En sorts hällristning, ser ut som små runda gropar med jämn yta
Stenramp	En slags väg eller backe som, i det här fallet leder upp till övervåningen av en ladugård
Stenålder	Tiden fram till 1800 före Kristus
Torp	Numeras menas ett litet hus, förr var torp en arrendeform
Torshammare	Hednisk symbol för asaguden Tor
Viking	Person som levde mellan 800 och 1050 efter Kristus

Vikingatiden	Tiden från 800 till 1 050 efter Kristus, sista delen av järnåldern
Vinterfoder	Mat till vintern då djuren inte kan beta ute
Ärder	Redskap för att göra fåror i jorden, för att skära i jorden

Plats för egna anteckningar:

[illegible]

Alla fornlämningar i Sverige är skyddade genom kulturmiljölagen.

Det betyder att det är förbjudet att förstöra en fornlämning genom att till exempel gräva i den. Anledningen till att fornlämningar skyddas är att alla ska kunna få tillgång till den historia som varje fornlämning berättar om, nu och i framtiden.

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

För samtliga kartor gäller (där ej annat anges):

© Länsstyrelsen i Södermanlands län, primär information

© Lantmäteriet – GSD Fastighetskartan, grundkarta

Foto: Länsstyrelsen (där ej annat anges)

Form & produktion: kream.se

2017